

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.011>**Васильєва-Халатникова Марина Олександрівна¹,
Брусенко Аліна Сергіївна²**

1. кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-8488-4602

2. кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0001-7212-1969

Складові соціальної підтримки осіб, які постраждали від насильства в сім'ї

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена аналізу проблеми домашнього насильства та дослідженню можливостей соціальної підтримки для осіб, які постраждали від цього явища. У роботі висвітлено теоретичні аспекти насильства в сім'ї, зокрема його види, причини та наслідки для жертв і суспільства. Окрім того, визначено основні форми і методи соціальної підтримки для осіб, які зазнали насильства, з акцентом на захист прав і відновлення психологічного стану жертв. У результаті роботи розроблено комплексну програму соціальної підтримки, яка включає психологічну допомогу, юридичну консультацію та реабілітаційні заходи. Автори підкреслюють важливість міжвідомчої співпраці та впровадження державних програм для ефективної допомоги постраждалим.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: насильство в сім'ї; соціальна підтримка; захист прав; соціальні послуги.

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.011>

Maryna Vasylyeva-Khalatnykova¹, Alina Brusenko²

1. Ph.D in Pedagogy sciences, Associate professor,
Associate Professor of the Department of Social Rehabilitation and Social Pedagogy
Taras Shevchenko National University of Kyiv, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0002-8488-4602

2. Ph.D in Pedagogy sciences, Associate professor,
Associate Professor of the Department of Social Work
State Higher Educational Institution «Donbass State Pedagogical University», UKRAÏNA
ORCID ID: 0000-0001-7212-1969

Components of social support for persons who have suffered from family violence

ABSTRACT. The article is devoted to the analysis of the problem of domestic violence and the study of social support opportunities for victims of this phenomenon. The paper highlights theoretical aspects of domestic violence, including its types, causes and consequences for victims and society. In addition, the main forms and methods of social support for survivors of violence are identified, with an emphasis on protecting the rights and restoring the psychological state of victims. As a result, a comprehensive social support program has been developed, which includes psychological assistance, legal advice, and rehabilitation measures. The authors emphasize the importance of interagency cooperation and the implementation of state programs for effective assistance to victims.

KEYWORDS: domestic violence; social support; protection of rights; social services.

Постановка проблеми. Статистичні дані вказують на тривожну тенденцію, а саме зростання кількості інцидентів, що відбуваються в сімейному оточенні на побутовому рівні. Так, у 2023 році кількість випадків домашнього насильства в Україні суттєво зросла. За даними Міністерства внутрішніх справ, кількість звернень до поліції через домашнє насильство збільшилося на 20% порівняно з попереднім роком. Це зростання пов'язане зі стресом і соціальними наслідками війни, економічними труднощами та безробіттям. У січні 2024 року було зафіксовано рекордну кількість нових випадків домашнього насильства – 435 за місяць. Це на 55% більше порівняно з січнем 2023 року, коли зареєстрували 280 таких випадків [4].

Постраждалі від насильства потребують не лише правового захисту, але й комплексної соціальної підтримки, яка включає психологічну, матеріальну та реабілітаційну допомогу. Зважаючи на те, що насильство в сім'ї є серйозною загрозою як для фізичного, так і для психічного здоров'я, розвиток ефективної системи підтримки постраждалих є надзвичайно важливим для забезпечення їхньої безпеки та соціальної інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних дослідників у сфері соціальної роботи, соціального захисту та забезпечення значну роль у вдосконаленні процесу надання соціальних послуг окремим категоріям клієнтів, зокрема жертвам сімейного насилля відіграє внесок фахівців, які вивчають: питання державної політики України у сфері захисту жертв насилля в сім'ї (Н. Лесько, Ю. Трестер та ін.), питання подолання та профілактики насильства в сім'ї (І. Бандурка, А. Дубік, І. Дубровинська, Л. Кононенко, Т. Журавель), особливості соціально-психологічної роботи з жертвами насильства в сім'ї (В. Бондаровська, К. Кальницька та ін.).

Мета статті – аналіз теоретичних аспектів проблеми насильства в сім'ї, а також розробка програми соціальної підтримки жертв насильства в сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Домашнє насильство є складним

і багатовимірним явищем, яке негативно впливає на здоров'я, добробут і права людини. Відповідно до українського законодавства, насильство в сім'ї визначається як будь-які дії фізичного, сексуального, психологічного або економічного характеру, що здійснюються в межах сім'ї або близького оточення і спрямовані на порушення прав та свобод особи, яка зазнає насильства [5].

Існують кілька основних видів домашнього насильства [1, с. 13-15]:

Фізичне насильство – це нанесення тілесних ушкоджень, побої, катування, примус до вчинення певних дій під загрозою фізичного насильства. Воно може включати як побої, так і використання предметів для завдання шкоди.

Психологічне насильство – маніпуляції, погрози, приниження, контроль або залякування, що завдають шкоди емоційному стану жертви. Психологічне насильство може включати ізоляцію постраждалої особи від соціального оточення, постійні образи, шантаж або переслідування.

Сексуальне насильство – примус до статевих актів проти волі, сексуальні домагання або дії сексуального характеру без згоди постраждалої особи. Цей вид насильства може мати серйозні психоемоційні наслідки та потребує спеціалізованої допомоги.

Економічне насильство – це контроль за фінансовими ресурсами, обмеження доступу до грошей, заборона на працевлаштування або примушування до економічної залежності. Цей вид насильства часто залишається прихованим, проте може стати причиною значного психологічного тиску на постраждалих.

Наслідки домашнього насильства можуть бути надзвичайно важкими як для жертви, так і для її оточення. До основних наслідків належать фізичні травми, порушення психічного здоров'я, розвиток депресій, тривожних розладів, посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Жертви часто відчувають страх, ізоляцію, низьку самооцінку та втрачають соціальні зв'язки, що значно ускладнює їх соціальну реабілітацію та інтеграцію. Діти, які стають свідками або жертвами насильства, також зазнають важких психологічних

наслідків, що впливає на їхнє емоційне та соціальне становлення [3].

Аналіз літературних джерел доводить, що соціальна робота з жертвами сімейного насильства має базуватися на усвідомленні, що насильство в сім'ї є складним явищем, що включає різні форми (фізичне, сексуальне, економічне насильство, жорстоке поводження, психологічне насильство, примус до споживання алкоголю чи наркотиків у немедичних цілях, змушене зайняття проституцією та інші злочинні дії) та взаємозв'язок між ними. Отже, просте кримінальне покарання винуватців насильства не є вирішенням проблеми безпеки в сім'ї. Натомість необхідно впроваджувати комплекс заходів, включаючи програми екстреної та довготривалої підтримки для жертв насильства та їхніх родин, спеціальні програми консультування та психологічної корекції для винуватців насильства, жертв і інших членів сім'ї, включаючи дітей.

Відповідно до законодавства України, основні повноваження у галузі надання соціальних послуг особам, що постраждали від насильства в сім'ї, покладені на кризові центри для членів сімей, де сталося насильство або існує реальна загроза його вчинення.

Окрім того, у Законі визначено цілі, завдання та напрямки діяльності кризових центрів, а також надано працівникам цих центрів певні повноваження, включаючи [5]:

- прийом членів сім'ї, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї;
- організацію психологічної, педагогічної, медичної та юридичної допомоги цим членам сім'ї;
- надання притулку для тимчасового перебування цим членам сім'ї;
- інформування членів сім'ї про їхні права, заходи та послуги, які вони можуть отримати;
- забезпечення конфіденційності інформації про осіб, що звернулися за допомогою;
- повідомлення міліції про виявлені випадки реальної загрози насильства в сім'ї або факти насильства.

 РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Один із ключових аспектів у роботі з жертвами насильства в сім'ї - це створення програм соціальної/соціально-психологічної підтримки, спрямованих на надання необхідної допомоги та підтримки для відновлення психологічного та соціального благополуччя жертв.

Програма соціальної підтримки жертв насильства в сім'ї є важливим інструментом у роботі з постраждалими особами. Вона повинна бути спрямована на забезпечення комплексної допомоги та підтримки, яка включає в себе психологічну, соціальну та правову підтримку. Ця програма повинна бути створена з урахуванням найкращих практик у галузі соціальної роботи та психології, а також потреб та можливостей цільової аудиторії.

У відповідності до цього було розроблено програму соціальної підтримки жертв насильства в сім'ї.

Мета розробленої програми: надання ефективної психологічної підтримки для зменшення негативних наслідків насильства в сім'ї; сприяння соціальній адаптації та самостійності жертв насильства; забезпечення безпеки та підтримки у складних життєвих ситуаціях.

Основні компоненти програми:

- психологічна підтримка: індивідуальні консультації з психологом для зменшення стресу, тривоги та депресії, а також для відновлення самооцінки та психологічної стійкості.
- соціальна підтримка: консультації соціального працівника з питань отримання правової допомоги, соціальних виплат, пошуку житла та інших питань соціального захисту.
- психосоціальна реабілітація: групові заняття для підтримки та обміну досвідом між жертвами насильства, спрямовані на покращення самопізнання та взаємодії.
- правова допомога: консультації юриста з питань правової підтримки та захисту прав жертв насильства.

Ключовим елементом ефективної реалізації програми соціальної підтримки жертв насильства в сім'ї є міжвідомча співпраця державних установ, громадських організацій та органів

місцевого самоврядування. Така співпраця забезпечує комплексний підхід до вирішення проблеми, що охоплює всі рівні надання допомоги та підтримки постраждалим.

Державні установи, такі як служби соціального захисту, поліція, судові органи, медичні заклади та центри реабілітації, відповідають за оперативне реагування на випадки насильства, забезпечення безпеки та правового захисту постраждалих. Їхня функція полягає в наданні соціальних, юридичних та психологічних послуг. Також державні структури повинні забезпечувати фінансування програм підтримки та їхню законодавчу основу.

Громадські організації виконують важливу роль у наданні негайної допомоги постраждалим, підвищенні обізнаності населення та проведенні профілактичних заходів. Вони часто надають кризову психологічну допомогу, притулки для жертв насильства, а також юридичну підтримку.

Органи місцевого самоврядування відповідальні за імплементацію національних програм на місцевому рівні, забезпечуючи доступність послуг для постраждалих у громадах.

Загалом, така співпраця сприяє створенню комплексної системи підтримки, яка не тільки реагує на випадки насильства, але й працює над його попередженням, сприяючи підвищенню рівня безпеки та соціальної стабільності в суспільстві.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що проблема насильства в сім'ї є багатогранною та потребує комплексного підходу для її ефективного вирішення. Аналіз теоретичних аспектів дозволив визначити основні фактори, що сприяють виникненню насильства, а також його негативний вплив на фізичне, психологічне та соціальне благополуччя жертв. Основною проблемою залишається недостатня поінформованість суспільства про масштаби насильства в сім'ї та потреба в підвищенні ефективності заходів соціальної підтримки.

Розроблена програма соціальної підтримки жертв сімейного насильства включає комплексний підхід до вирішення проблеми,

який охоплює психологічну допомогу, юридичний захист, медичну підтримку та соціальну реабілітацію. Важливим аспектом є міжвідомча співпраця державних установ, громадських організацій та органів місцевого самоврядування. Залучення громадськості до профілактики та допомоги постраждалим також є ключовим елементом боротьби з насильством.

Таким чином, для ефективної підтримки осіб, які постраждали від насильства в сім'ї, необхідно впроваджувати комплексні програми допомоги, а також посилювати роботу з попередження насильства через освітні та інформаційні кампанії. Важливо також забезпечити доступність послуг соціальної підтримки для всіх верств населення.

REFERENCES:

- [1] Актуальні проблеми сімейного насильства : монографія / Перцева Т.О. та ін. Дніпро, 2021. 188 с.
- [2] Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / В.М. Бондаровська та ін. Київ: ТОВ Видавничий дім «КАЛИТА», 2014. 282 с.
- [3] Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству: лист МОН України від 18.05.2018 №1/11-5480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18> (дата звернення: 27.09.2024).
- [4] Рекордну кількість справ про домашнє насильство зареєстрували у 2024 році. *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/domestic-violence-2023> (дата звернення: 27.09.2024).
- [5] Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VII : станом на 31 грудня 2023 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 27.09.2024).